

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАХОДАМИ

Рубащенко Микола Анатолійович

к. ю. н., асистент кафедри кримінального права №1

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Згідно ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів (цінностей) людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам практично у всіх сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. Згаданий стан захищеності основних сфер життєдіяльності підтримується цілою системою заходів його забезпечення. Це політичні, організаційні, економічні, екологічні, інформаційні, дипломатичні, військові та

багато інших заходів, які можна класифікувати за різними критеріями. Серед цих заходів одне з найважливіших місць посідають *правові заходи*, які в свою чергу також можна класифікувати за різними критеріями: насамперед за сферами (галузями) права (адміністративні, конституційні, цивільні, кримінальні та ін).

Одним із правових заходів (напрямків) забезпечення основ національної безпеки України є якраз кримінально-правове забезпечення цих основ, яке належить до охоронних правових напрямків у цій сфері. Як відомо КК має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадських порядку та безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам, для чого КК визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (ст. 1 КК). Якщо бути більш точним, то КК встановлює не лише злочинність діяння, але й його караність та інші кримінально-правові наслідки діяння (ч. 3 ст. 3 КК), адже мова йде не тільки про покарання, що застосовуються до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, а й про інші кримінально-правові наслідки вчиненого (у т.ч. звільнення від відповідальності, звільнення від покарання чи його відбування), та інші заходи кримінально-правового характеру як щодо фізичної особи (примусове лікування, примусові заходи медичного характеру, спеціальна конфіскація, примусові заходи виховного характеру), так і щодо юридичної особи (штраф, конфіскація, ліквідація).

Зважаючи на відносно широкий інструментарій впливу, окреслений КК, кримінально-правові заходи забезпечення основ національної безпеки України можуть бути класифіковані за різними критеріями. У загальному плану найбільш широкою видається кваліфікація за сферами правової діяльності (юридичної практики), які можуть бути згруповані в три основні блоки (групи):

1) у сфері правотворчості – внесення змін і доповнень до КК. Останнім часом під впливом загальновідомих подій законодавець реагував на суспільно-політичні зміни та нові виклики, доповнивши КК новими статтями 110-2 (фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, зміни меж території України) та 114-1 (перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань), посилено санкції за вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки України і т.д. і т.п.;

2) у сфері правових досліджень, освіти та виховання сукупність заходів наукового, навчального і виховного характеру. Прикладами цих заходів є збільшення уваги науковців до дослідження теоретичних та практичних проблем кримінально-правової охорони основ національної безпеки України на сторінках наукової та науково-практичної літератури, проведення тематичних круглих столів та конференцій, посилення уваги до цієї проблематики у викладанні курсу кримінального права тощо;

3) у сфері правозастосування – здійснення уповноваженими суб'єктами заходів із попередження, запобігання, виявлення, розслідування злочинів проти основ національної безпеки України та застосування відповідних кримінально-правових норм до осіб, що їх учинили. У сфері правозастосування уповноважені органи насамперед виявляють та розслідують злочини. У цьому зв'язку з'являється потреба в правильній кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки – для того, щоб кожен винний одержав належну оцінку вчиненого ним діяння з боку суспільства та держави, і кожен з тих, хто не є винним, не піддавався засобам кримінально-правовому впливу.

Кримінально-правова кваліфікація злочинів проти основ національної безпеки України – це оцінка суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом I Особливої частини КК, що полягає у визначенні того, якою статтею (частиною статті) закону про кримінальну відповідальність України передбачене вказане діяння. Кваліфікувати (в широкому сенсі) означає

визначити, чи мають застосовуватися до особи будь-які кримінально-правові заходи та чи несе кримінально-значуща поведінка особи якісь кримінально-правові наслідки, а якщо так – то які саме (каральні чи заохочувальні). У вузькому смислі – це лише аналіз фактичних обставин скоєного на предмет наявності ознак складу, передбаченого в КК. Діяльність слідчих органів безпеки, прокуратури та суду свідчить про те, що їх завдання, функції та повноваження не обмежуються самим тільки аналізом наявності ознак складу конкретного злочину. Така діяльність вимагає також визначення меж правомірної і протиправної поведінки (особливо в аспекті гарантування недоторканності особи та свободи вираження поглядів), співвідношення цих злочинів між собою та із суміжними складами тощо.

Останнім часом ані законодавець, ані правозастосувачі, ані суспільство в цілому – не враховують, що засоби кримінального права мають свою специфіку, а сфера їх використання є достатньо вузькою. Вони є засобами «ultima ratio», тобто крайніми засобами, до яких вдається держава, щоб здійснити функцію регуляції і охорони певних суспільних відносин, і які застосовуються тільки тоді, коли бажаного результату не можна досягти іншими засобами. Тільки в такому разі вони можуть бути ефективними. Вирішити ж за допомогою засобів кримінального права різного роду масштабні економічні, соціальні, політичні, ідеологічні та інші проблемні в суспільстві питання неможливо.

УДК 330.3

«Сталий розвиток 2030: правова, економічна, соціальна, екологічна та політична складові» матеріали доповідей Міжнародної міждисциплінарної конференції (Будапешт, Угорщина). – Будапешт, 2017. – 160 с.

За редакцією: д.т.н., проф. **Іван Цмоць**
д.ю.н., доцент **Андрій Луцький**
д.е.н., проф. **Богуслав Ванашак**
к.і.н., доцент **Любомир Ілин**
к.і.н. **Іван Гаврилюк**

В електронному Збірнику матеріалів Міжнародної міждисциплінарної конференції викладено тези доповідей учасників Конференції «Сталий розвиток 2030: правова, економічна, соціальна, екологічна та політична складові», організованого Івано-Франківським університетом права ім. Короля Данила Галицького та Інститутом Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці.

Метою конференції є консолідація зусиль та інтеграція інтелектуальних ресурсів в процес сталого розвитку і формування соціального та економічного багатства країни.

У збірнику розглядаються проблеми сталого розвитку світової спільноти, економіки України, територіальних та галузевих утворень, підприємств за напрямками охорони навколишнього середовища, демографії, економіки праці, соціальної політики, освіти і науки, права, фінансів та податкової політики, логістики, транспорту, а також інші питання.

© Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького, 2017

© Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці, 2017